

INGLIZ VA O‘ZBEK MEDIA DISKURSIDA MODAL
VOSITALARNING ISHONCHLILIKNI SHAKLLANTIRISHDAGI
LINGVOPRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Amonova Bahora Saloxiddin qizi

Email: bahoraamonova3664@gmail.com

ORCID: 0009-0004-5409-3561

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek media diskursida ishonchlilikni shakllantirishda modal vositalarning lingvopragmatik vazifalari qiyosiy tahlil qilinadi. Tadqiqotda epistemik modallik media xabarining faktga munosabatini, muallif yoki manbaning bilim darajasini hamda axborotning tasdiqlanganlik bosqichini ifodalovchi muhim mexanizm sifatida qaraladi. Ingliz media matnlaridagi may, might, could, likely, reportedly, apparently, must kabi birliklar o‘zbek tilidagi mumkin, ehtimol, taxmin qilinmoqda, aytilishicha, xabar qilinishicha, ko‘rinishicha, shubhasiz singari vositalar bilan funksional jihatdan qiyoslanadi. Reuters, Gazeta.uz va Kun.uz materiallaridan olingan kontekstlar asosida modal birliklarning ehtimollikni belgilash, manbadan masofa saqlash, xabarni ehtiyotkor shakllantirish, qat’iylilikni kuchaytirish va jurnalistik javobgarlikni taqsimlash kabi pragmatik funksiyalari ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: media diskursi; ishonchlilik; epistemik modallik; modal fe’l; evidensiallik; lingvopragmatika; jurnalistik pozitsiya.

KIRISH

Media axborotining ishonchliligi faqat xabarning obyektiv haqiqatga mos kelishi bilan emas, balki mazkur axborotning qanday lisoniy shaklda taqdim etilishi bilan ham belgilanadi. Jurnalist voqea to‘liq tasdiqlanmagan holatda

qat'iy hukmdan qochishi, ma'lumot manbasini ko'rsatishi, taxminni fakt sifatida bermasligi va ishonch darajasini grammatik hamda leksik vositalar orqali belgilashi lozim. Shu jihatdan modallik media diskursining markaziy pragmatik kategoriyalaridan biridir. F. R. Palmer modallikni propozitsiyaning maqomi va voqelikka munosabatini ifodalovchi keng grammatik-semantik soha sifatida tavsiflaydi [Palmer 2001]. M. A. K. Halliday va C. Matthiessen esa modal ma'noni so'zlovchining hukmga bo'lgan oraliq pozitsiyalarini ifodalovchi interpersonal resurs sifatida ko'rsatadi [Halliday, Matthiessen 2014].

Yangilik matnida ayniqsa epistemik modallik muhim: u xabar beruvchining biror propozitsiyani qanchalik ehtimol, mumkin, zaruriy xulosa yoki qat'iy fakt deb baholayotganini ko'rsatadi. M. Bednarek ingliz yangilik diskursida epistemologik pozitsiyalash va evidensiallikning jurnalistik ovoz, manba va dalil o'rtasidagi munosabatni tartibga solishini ta'kidlaydi [Bednarek 2006a: 635–660]. K. Hylandning stance konsepsiyasida hedge vositalari hukmni yumshatib, alternativ talqin uchun imkon qoldirsa, boosterlar muallifning propozitsiyaga yuqori darajadagi sodiqligini namoyon etadi [Hyland 2005: 173–192]. Epistemik pozitsiyaning leksik-grammatik ko'rsatkichlari Biber va hammualliflar, Marín-Arrese hamda Rubin tadqiqotlarida ham bilim, dalil va majburiyat darajasi bilan bog'lanadi [Biber et al. 1999; Marín-Arrese 2015: 210–225; Rubin 2010: 533–540]. Media matnida bu qarama-qarshilik auditoriya ko'z o'ngida ehtiyotkorlik va qat'iylik balansini yaratadi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ingliz va o'zbek media matnlarida bir xil epistemik vazifa turli struktur vositalar bilan ifodalanadi. Ingliz tilidagi may, might, could kabi modal fe'llar juda ixcham bo'lsa, o'zbek tilida mumkin, ehtimol, -ishi mumkin, taxmin qilinmoqda, degan fikr bor, aytilishicha kabi analitik va predikativ shakllar faol. O'zbek pragmalingsvistikasida

kommunikativ ma'no, matn subyekti va kontekstning roli Safarov, Hakimov hamda Xudoyberganova tadqiqotlarida yoritilgan [Safarov 2008; Hakimov 2013; Xudoyberganova 2013]. Bu farq tarjimada ham muhim: modal kuchning bir pog'ona oshirilishi yoki kamaytirilishi xabarning ishonchlilik profilini o'zgartiradi. Maqolaning maqsadi ingliz va o'zbek media diskursida epistemik modal vositalarning asosiy turlarini aniqlash, ularning pragmatik funksiyalarini qiyoslash va ishonchlilikni shakllantirishdagi rolini tavsiflashdan iborat.

Modallikni media diskursiga tatbiq etishda uch tushuncha o'zaro yaqinlashadi: epistemik modallik, evidensiallik va baholash. Evidensiallik bilim manbasini yoki dalilning kelib chiqishini ko'rsatadi; epistemik modallik esa hukmning ishonch darajasini belgilaydi [Aikhenvald 2004; Chafe, Nichols 1986]. Amaliy media matnida bu ikki qatlam ko'pincha bir konstruktsiyada birlashadi: masalan, *reportedly* yoki xabar qilinishicha bir tomondan ma'lumotning boshqa manbadan olinganini bildiradi, ikkinchi tomondan jurnalistning propozitsiyaga to'liq egalik qilmayotganini ko'rsatadi. P. R. R. White bunday vositalarni dialogik pozitsiyalash bilan bog'lab, matnda boshqa ovozlari va muqobil qarashlar uchun joy ochilishini ta'kidlaydi [White 2003: 259–284]. Baholash va muallif pozitsiyasining matnda qurilishi evaluation yondashuvida ham izohlanadi [Hunston, Thompson 2000; Bednarek 2006b].

Tadqiqot materialini 2026-yilda Reuters, Gazeta.uz va Kun.uzda e'lon qilingan yangiliklardan tanlangan tipik kontekstlar tashkil etdi. Materiallar miqdoriy korpus sifatida emas, modal markerlarning funksional xususiyatlarini ko'rsatadigan sifat tahlili namunasi sifatida ishlatildi. Tahlilda qiyosiy-chog'ishtirma, kontekstual-semantik, pragmatik va komponent tahlil usullaridan foydalanildi. Birliklar uch mezon asosida tasniflandi: 1) modal kuch – past, o'rta va yuqori ishonch; 2) axborot manbasi – jurnalist, rasmiy manba, ekspert yoki noma'lum/manbasi ko'rsatilmagan ovoz; 3) pragmatik

funksiya – ehtimollik, masofa, verifikatsiya, inferensiya yoki qat’iylilikni kuchaytirish.

1. Ehtimollikni ifodalovchi modal vositalar

Ingliz media diskursida may, might va could ko‘pincha hali to‘liq tasdiqlanmagan oqibat, reja yoki taxminni bildiradi. Ularning pragmatik qiymati “bu fakt” emas, “mavjud dalillar asosida mumkin bo‘lgan ssenariy” degan signalni auditoriyaga uzatishidir. Masalan, Reuters materialida savdo tariflari haqida trade experts and industry officials said the new tariffs could lead to job losses mazmunidagi konstruktsiya qo‘llanadi. Bu yerda could natijani oldindan qat’iy e‘lon qilmaydi, balki ekspert bahosiga tayangan ehtimol sifatida taqdim etadi. Boshqa Reuters xabarida Israeli intelligence indicated Iran may try to kill Trump konstruktsiyasidagi may ham xuddi shunday epistemik ehtiyotkorlikni ta‘minlaydi. Bunda jurnalist bir vaqtning o‘zida manbani ko‘rsatadi va taxminni fakt darajasiga ko‘tarmaydi.

O‘zbek media diskursida mumkin komponenti shu vazifaning eng faol vositalaridan biridir. Kun.uzdagi “Jahonda rekord darajadagi jazirama kuzatilishi mumkin” sarlavhasida mumkin prognozni ehtimol sifatida beradi; “783 ta davlat xizmatiga ‘nol byurokratiya’ tamoyili joriy etilishi mumkin” konstruktsiyasi esa qaror hali amalga oshgan fakt emasligini ochiq ko‘rsatadi. O‘zbek tilining -ishi mumkin modeli inglizcha may/could bilan ko‘p holatda funksional mos keladi, biroq kontekstga qarab uning kuchi “possibility”dan “probability”gacha siljishi mumkin. Shu sababli tarjimada could ni avtomatik ravishda “mumkin” bilan berishdan oldin manba, zamon va oqibatning taxminiylik darajasi hisobga olinishi zarur.

2. Xabar manbasiga masofa va evidensial modallik

Media ishonchliligi uchun jurnalistning “men bilaman” pozitsiyasi bilan “manba shunday deydi” pozitsiyasini farqlashi muhim. Inglizcha reportedly, allegedly, apparently va according to birliklari turli darajadagi evidensial

masofani yaratadi. Reportedly odatda xabar boshqa manbada mavjudligini, lekin jurnalist uni mustaqil ravishda tasdiqlamagan bo'lishi mumkinligini anglatadi; allegedly esa da'voning bahsli yoki huquqiy jihatdan tasdiqlanmagan ekanini kuchliroq sezdiradi. Bednarekning yangilik diskursi bo'yicha kuzatuvlari ham epistemik baho bilan manba ko'rsatishning o'zaro yaqinligini ko'rsatadi [Bednarek 2006a: 635–660].

O'zbek tilida aytilishicha, xabar qilinishicha, ma'lum qilinishicha, qayd etilishicha, manbaga ko'ra kabi analitik konstruktsiyalar muhim. Masalan, Kun.uzda “Bu haqda ... vazirligi ma'lum qildi” shakli axborot uchun javobgarlikni aniq institutsional manbaga bog'laydi. Gazeta.uz materiallarida “Prezident ... ma'lum qildi” kabi konstruktsiya ham xabarning epistemik tayanchini kuchaytiradi. Ayni paytda “aytilishicha” singari manbasi noaniq shakllar rasmiy manbaga ko'ra konstruktsiyasiga qaraganda pastroq ishonchlilik effektini hosil qiladi. Demak, modal-evidensial vositaning ta'siri faqat uning lug'aviy ma'nosiga emas, manbaning identifikatsiya darajasiga ham bog'liq.

3. Qat'iylik va inferensiyani kuchaytiruvchi vositalar

Ishonchlilikni shakllantirish doimo yumshatish bilan cheklanmaydi. Certain, clearly, undoubtedly, must kabi vositalar yoki data show, figures confirm singari konstruktsiyalar yuqori epistemik majburiyatni ifodalaydi. Hyland terminologiyasida bunday birliklar booster xarakteriga ega bo'lib, muallifning hukmga sodiqligini oshiradi [Hyland 2005: 176–178]. Biroq jurnalistik matnda booster faqat yetarli dalil mavjud bo'lganda ishonchni kuchaytiradi; dalilsiz qat'iylik aksincha, xolislikka putur yetkazishi mumkin. Shu sababli “must”ning epistemik inferensiya ma'nosi bilan deontik “shart” ma'nosini farqlash muhim.

O'zbek tilida shubhasiz, albatta, aniq, ma'lumki kabi birliklar yuqori ishonchni bildiradi. Biroq xolis yangilik janrida ular ko'pincha jurnalist

ovozidan ko‘ra iqtiboslangan shaxs nutqida tabiiyroq ko‘rinadi. Neutral xabarda “ma’lumotlar ko‘rsatishicha”, “rasmiy raqamlar tasdiqlaydi” kabi dalilga tayangan shakllar ishonchliroq pragmatik strategiya hisoblanadi. Shunday qilib, kuchli epistemik markerning o‘zi credibility kafolati emas; uning dalil va manba bilan uyg‘unligi hal qiluvchi omildir.

1-jadval. Ingliz va o‘zbek media diskursidagi asosiy modal markerlar

Modal daraja	Ingliz tili	O‘zbek tili	Asosiy pragmatik funksiya
Past/ ehtiyotkor	may, might, could, reportedly	mumkin, ehtimol, xabar qilinishicha	taxmin, noaniqlikni ochiq ko‘rsatish
O‘rta	likely, apparently, seems	ehtimol, ko‘rinishicha, taxmin qilinmoqda	asoslangan ehtimol va inferensiya
Yuqori	must, certainly, clearly, confirm	shubhasiz, aniq, tasdiqlamoq	qat’iylilik, verifikatsiya, kuchli majburiyat
Manbaviy	according to, officials said	...ga ko‘ra, ma’lum qildi	javobgarlikni manbaga bog‘lash

Qiyosiy tahlil ingliz va o‘zbek media diskursida modal vositalar bir xil kommunikativ ehtiyojni axborotning epistemik maqomini aniq kalibrlashni turli struktur yo‘llar bilan amalga oshirishini ko‘rsatdi. Ingliz tilida modal fe’lning o‘zi predikatga bevosita ulanib, ehtimol darajasini ixcham kodlaydi. O‘zbek tilida esa -ishi mumkin konstruktsiyasi, modal so‘zlar, xabar fe’llari va shaxssiz predikativ shakllar birgalikda ishlaydi. Natijada o‘zbek matnida epistemik ma’no ko‘proq analitik, ingliz matnida esa grammatik-leksik tarzda zich ifodalanadi. Bu tipologik farq tarjimada modal ekvivalentlikni faqat

lugʻaviy moslik bilan emas, kommunikativ kuch bilan baholash zarurligini koʻrsatadi.

Ishonchlilik nuqtai nazaridan eng samarali model modal marker, manba atributsiyasi va dalilning bir-birini qoʻllab-quvvatlashidir. Masalan, “could” ekspert manbasi bilan kelganda ehtiyotkor prognoz sifatida ishonarli koʻrinadi; manbasiz “certainly” esa jurnalistning subyektiv qatʼiyligi sifatida qabul qilinishi mumkin. Xuddi shuningdek, oʻzbekcha “mumkin” rasmiy maʼlumot yoki ekspert bahosi bilan bogʻlanganda epistemik shaffoflik yaratadi, noaniq “aytilishicha” esa manba koʻrsatilmasa, auditoriyada qoʻshimcha savol tugʻdiradi. Demak, credibility modal birliklarning alohida maʼnosidan koʻra ularning kontekst, manba va dalil bilan hosil qilgan pragmatik konfiguratsiyasida yuzaga keladi. Bu xulosa media diskursida baholash va intersubyektiv pozitsiyalash haqidagi tadqiqotlar bilan uygʻun [Martin, White 2005; White 2012].

XULOSA

Ingliz va oʻzbek media diskursida modallik ishonchlilikni shakllantiruvchi asosiy lisoniy-pragmatik mexanizmlardan biridir. Birinchidan, epistemik modal vositalar fakt, taxmin, inferensiya va hali tasdiqlanmagan xabar oʻrtasidagi chegarani koʻrsatadi. Ikkinchidan, ingliz tilida may, might, could, likely, reportedly kabi ixcham modal birliklar ustun boʻlsa, oʻzbek tilida mumkin, ehtimol, taxmin qilinmoqda, xabar qilinishicha, maʼlum qilishicha kabi analitik vositalar faol. Uchinchidan, modal markerning ishonchlilik effekti manba identifikatsiyasi va dalil mavjudligiga bevosita bogʻliq: ehtiyotkor marker noaniqlikni yashirmasdan berishi sababli koʻpincha ishonchni pasaytirmaydi, aksincha, jurnalistik shaffoflikni oshiradi. Toʻrtinchidan, tarjimada modal kuchning saqlanishi muhim; ehtimolni qatʼiy faktga yoki qatʼiy tasdiqni haddan tashqari yumshoq hukmga aylantirish axborotning epistemik maqomini buzadi. Kelgusida mazkur masalani katta parallel korpus

asosida miqdoriy tahlil qilish, janrlar va media platformalar kesimida modal markerlar chastotasini aniqlash maqsadga muvofiq.

MEDIA MATERIALLARI

Reuters. “Trump pauses tariffs on Canadian imports, Carney says key work remains”, 18 August 2026. Modal marker: could lead to job losses; may be awoken.

Reuters. “US could not verify Israeli warnings of Iran plots against Trump, sources say”, 13 August 2026. Modal marker: may try; could not verify.

Kun.uz. “Jahonda rekord darajadagi jazirama kuzatilishi mumkin”, 16-iyul 2026. Modal marker: mumkin.

Kun.uz. “800 ga yaqin davlat xizmatida byurokratiya nolga tushirilishi aytiladi”, 12-may 2026. Modal marker: joriy etilishi mumkin.

Kun.uz. “Anomal issiq sabab butun respublika bo‘ylab bog‘chalar yopilishi mumkin”, 13-iyul 2026. Manba: Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligi.

Gazeta.uz. “O‘zbekistonda kichik biznesni tekshirishga uch yillik moratoriy joriy etiladi prezident”, 18-avgust 2026. Manba atributsiyasi: ma’lum qildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Aikhenvald, A. Y. Evidentiality / A. Y. Aikhenvald. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 452 p.
2. Bednarek, M. Epistemological positioning and evidentiality in English news discourse: A text-driven approach / M. Bednarek // Text & Talk. – 2006. – Vol. 26, No. 6. – P. 635–660. – DOI: 10.1515/TEXT.2006.027.

3. Bednarek, M. Evaluation in Media Discourse: Analysis of a Newspaper Corpus / M. Bednarek. – London ; New York : Continuum, 2006. – 272 p.
4. Biber, D. Longman Grammar of Spoken and Written English / D. Biber, S. Johansson, G. Leech, S. Conrad, E. Finegan. – Harlow : Longman, 1999. – 1204 p.
5. Chafe, W. Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology / eds. W. Chafe, J. Nichols. – Norwood, NJ : Ablex, 1986. – 346 p.
6. Hakimov, M. O‘zbek pragmalolingvistikasi asoslari / M. Hakimov. – Toshkent : Akademnashr, 2013. – 176 b.
7. Halliday, M. A. K. Halliday’s Introduction to Functional Grammar / M. A. K. Halliday, C. M. I. M. Matthiessen. – 4th ed. – London : Routledge, 2014. – 808 p.
8. Hunston, S. Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse / eds. S. Hunston, G. Thompson. – Oxford : Oxford University Press, 2000. – 225 p.
9. Hyland, K. Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse / K. Hyland // Discourse Studies. – 2005. – Vol. 7, No. 2. – P. 173–192. – DOI: 10.1177/1461445605050365.
10. Marín-Arrese, J. I. Epistemicity and stance: A cross-linguistic study of epistemic stance strategies in journalistic discourse in English and Spanish / J. I. Marín-Arrese // Discourse Studies. – 2015. – Vol. 17, No. 2. – P. 210–225. – DOI: 10.1177/1461445614564523.
11. Martin, J. R. The Language of Evaluation: Appraisal in English / J. R. Martin, P. R. R. White. – Basingstoke : Palgrave Macmillan, 2005. – 278 p.
12. Palmer, F. R. Mood and Modality / F. R. Palmer. – 2nd ed. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 236 p.

13. Rubin, V. L. Epistemic modality: From uncertainty to certainty in the context of information seeking as interactions with texts / V. L. Rubin // Information Processing & Management. – 2010. – Vol. 46, No. 5. – P. 533–540. – DOI: 10.1016/j.ipm.2010.02.006.
14. Safarov, Sh. Pragmalingvistika / Sh. Safarov. – Toshkent : O‘zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2008. – 318 b.
15. White, P. R. R. Beyond modality and hedging: A dialogic view of the language of intersubjective stance / P. R. R. White // Text. – 2003. – Vol. 23, No. 2. – P. 259–284. – DOI: 10.1515/text.2003.011.
16. White, P. R. R. Exploring the axiological workings of ‘Reporter Voice’ news stories – attribution and attitudinal positioning / P. R. R. White // Discourse, Context & Media. – 2012. – Vol. 1, No. 2–3. – P. 57–67. – DOI: 10.1016/j.dcm.2012.10.004.
17. Xudoyberganova, D. Matnning antropotsentrik tadqiqi / D. Xudoyberganova. – Toshkent : Fan, 2013. – 136 b.